

УДК 316.647.82:321.01(4+477)

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2026-1\(226\)-5-9](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2026-1(226)-5-9)

ВОДОЛАЗЬКА ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри освітньої політики,
Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського,
м. Полтава, Україна

Tetiana Vodolazska,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Educational Policy,
M. V. Ostrohradskyi Poltava Academy of Continuous Education, Poltava, Ukraine

E-mail: tvodolazskaia@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0192-5465>

УСТИМЕНКО ТЕТЯНА АНАТОЛІЇВНА,

кандидатка психологічних наук, доцентка,
професорка кафедри освітньої політики,
Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського, м. Полтава, Україна

Tetiana Ustymenko,

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Educational Policy,
M. V. Ostrohradskyi Poltava Academy of Continuous Education, Poltava, Ukraine

E-mail: ustymenkoukr@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7843-7665>

ЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

A Досліджується трансформація європейської ідентичності в українському суспільстві на прикладі мешканців Полтавської області у 2013–2024 роках. Методологія включала соціологічні опитування, кореляційний і факторний аналіз. Результати виявили значні зрушення: війна стала ключовим чинником євроінтеграційних настроїв (70% серед молоді), зросла важливість демократії (+0.6 бала) та толерантності (+0.9 бала), особливо серед старшого покоління. Віковий скептицизм щодо Європи значно зменшився (з $r=0.82$ до $r=0.45$), а питання безпеки об'єднало 62% дисперсії чинників. Доведено, що європейська ідентичність в Україні перейшла від абстрактної «ідеї» до практичної «практики», заснованої на безпековій парадигмі. Ці результати підкреслюють, що європейська ідентичність в Україні перестає бути політичним концептом, перетворюючись на соціокультурну реальність, яка поєднує індивідуальні цінності з колективним прагненням до безпеки та стабільності. Подальші дослідження мають зосередитись на механізмах інституційної підтримки цієї ідентичності в умовах повоєнного відновлення.

Ключові слова: культура; модель культуральності; ідентичність; етнічна ідентичність; міжкультурна взаємодія; європейська ідентичність; війна; безпека; соціальна трансформація; ціннісні орієнтації

EUROPEAN IDENTITY: METHODOLOGICAL ANALYSIS AND EMPIRICAL RESEARCH IN THE UKRAINIAN CONTEXT

S The article explores the transformation of European identity in Ukrainian society through a longitudinal study conducted in Poltava region from 2013 to 2024. The methodology combines sociological surveys, correlation and factor analyses to reveal the evolution of identity under the influence of war, cultural change, and integration processes. The results demonstrate a profound shift: the war has become the dominant catalyst of pro-European orientations (71% among youth), while the importance of democracy (+0.6 points) and tolerance (+0.9 points) has significantly increased, especially among older respondents. The age-related skepticism toward Europe has markedly declined (correlation coefficient reduced from $r=0.82$ to $r=0.45$), and security emerged as the key integrative factor, explaining 62% of the variance. Based on the proposed culturality model, European identity is analyzed as a multidimensional construct combining social ("We are Europeans") and personal ("I am a European") levels, grounded in shared values of security, freedom, and civic responsibility. The study shows that in Ukraine, European identity is shifting from an abstract political concept to a sociocultural reality that aligns individual values with collective aspirations for stability and safety. The findings underline the necessity of institutional support for this identity during the post-war recovery period, ensuring its sustainability through education, civic engagement, and cultural exchange. The research contributes to the interdisciplinary discourse on identity by integrating psychological, sociological, and cultural dimensions, offering a framework for understanding how societies internalize European values amid crises and transformations.

Keywords: European identity; culture, culturality model; identity, war, security; values; social transformation; European integration

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Сучасні євроінтеграційні процеси актуалізують питання формування європейської ідентичності як соціально-психологічного феномену [1; 9]. Ця проблема має теоретичне й практичне значення для України, яка прагне інтегруватися до європейського простору. Аналіз ідентичності в парадигмі культури дозволяє зрозуміти механізми її конструювання на рівні індивіда та суспільства, а також виявити чинники, що сприяють або перешкоджають цьому процесу.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Сучасний науковий дискурс щодо європейської ідентичності формується на перетині психології, культурології, соціології та політології, відображаючи складність цього феномену в умовах глобалізаційних процесів. Дослідники все частіше звертають увагу на парадоксальну природу ідентичності, яка в європейському контексті поєднує прагнення до наднаціональної єдності з одночасним посиленням локальних і національних самоідентифікацій [12]. Ця динаміка особливо яскраво проявляється в країнах, які, як і Україна, перебувають на шляху євроінтеграції, де традиційні уявлення про належність стикаються з новими викликами та можливостями.

У психологічній науці останніх років прослідковується тенденція до переосмислення класичних теорій ідентичності в умовах сучасних соціальних трансформацій [6; 8]. Якщо Еріксоновський підхід акцентував увагу на внутрішній цілісності та неперервності особистісного розвитку, то сучасні дослідження (наприклад, роботи в руслі соціальної ідентичності Таджфела) все більше зосереджуються на гнучкості та множинності ідентифікацій, які можуть існувати в одній особистості. Це особливо актуально для аналізу європейської ідентичності, яка не замінює національну чи етнічну приналежність, а формує додатковий рівень самоусвідомлення [7; 11].

Культурологічні дослідження демонструють, як глобалізаційні процеси трансформують традиційні уявлення про ідентичність. Праці таких авторів, як Бауман або Хофстеде, показують, що європейська ідентичність формується не лише через політичні та економічні інституції, але й через повсякденні практики, освітні програми та культурний обмін. При цьому, як зазначають дослідники, цей процес супроводжується паралельним явищем – посиленням інтересу до локальних традицій та історій, що створює своєрідний «парадокс глобалізації» [3; 8].

У політичній науці та соціології все більше уваги приділяється аналізу того, як інституційні механізми Європейського Союзу впливають на формування спільних ідентифікаційних моделей. Дослідження показують, що такі інструменти, як програми мобільності або культурні ініціативи, створюють нові форми соціальних зв'язків, які трансформують традиційні уявлення про належність. Однак, як зазначають критики, цей процес часто має нерівномірний характер, особливо в країнах, які нещодавно приєдналися до ЄС або лише прагнуть до членства [9; 10].

Український контекст у цьому плані представляє особливий інтерес для дослідників. З одного боку, спостерігається значне посилення євроінтеграційних настроїв, особливо після 2022 року, що знаходить підтвердження в соціологічних опитуваннях. З іншого боку, залишаються відкритими питання про те, як ці процеси впливають на традиційні уявлення про українську ідентичність, яка формувалася в умовах протистояння зовнішнім викликам. Сучасні дослідження намагаються знайти баланс між цими тенденціями, пропонуючи нові концептуальні підходи до розуміння ідентифікаційних процесів [1].

Окремої уваги заслуговують дослідження, присвячені впливу цифрових технологій на формування ідентичності. В умовах, коли значна частина соціальних взаємодій переміщується у віртуальний простір, традиційні механізми ідентифікації зазнають суттєвих змін. Це створює нові виклики для розуміння європейської ідентичності, яка все частіше формується не через безпосередній досвід, а через медійні образи та онлайн-спільноти [7].

Виділення невирішених частин загальної проблеми: сучасний стан досліджень європейської ідентичності відображає її складну, багаторівневу природу, яка постійно трансформується під впливом глобалізаційних процесів, політичних змін і технологічного прогресу. Це створює широке поле для подальших міждисциплінарних досліджень, особливо в контексті країн, які, як Україна, перебувають у процесі активного формування нових ідентифікаційних моделей. Проблема ідентичності є предметом міждисциплінарних досліджень, зокрема у психології, соціології та культурології. Ідентичність можна визначити як внутрішню неперервність і цілісність особистості. Володіти ідентичністю – означає, по-перше, відчувати себе, своє буття як особистості незмінним, незалежно від зміни ситуації, ролі; по-друге, це означає, що минуле, теперішнє і майбутнє переживаються як єдине ціле; по-третє, це означає, що людина відчуває зв'язок між власною неперервністю і признанням цієї неперервності іншими людьми. Відчуття ідентичності супроводжується відчуттям цілеспрямованості та осмисленості власного життя [4].

Метою статті є теоретичний аналіз та емпіричне дослідження європейської ідентичності через призму моделі культуральності, а також обґрунтування її значення для українського суспільства в контексті євроінтеграції.

Викладення основного матеріалу. Аналіз категорії ідентичності в культурній парадигмі дозволяє розглядати її як складну динамічну систему, яка інтегрує різні рівні людського буття. На психофізіологічному рівні ідентичність проявляється як єдність біологічних і психічних процесів, що становить основу індивідуального функціонування. Особистісний вимір охоплює сферу ціннісних орієнтацій і самосвідомості, формуючи унікальний внутрішній світ кожної людини. Соціальний аспект ідентичності виражається через приналежність до різних груп із характерними для них нормами та правилами поведінки.

Культура у цьому контексті виступає ключовим чинником, який опосередковує всі рівні ідентичності через різноманітні

інституції, мовні практики та символічні системи. Саме культура задає рамки для розуміння себе та свого місця у соціумі, визначаючи способи взаємодії між індивідом і суспільством [2; 5].

У межах дослідження запропоновано інноваційну модель культуральності, що включає три взаємопов'язані інваріанти. Інструментальний інваріант охоплює процеси засвоєння культурних еталонів, як-от: мовні норми та соціальні коди. Ціннісно-нормативний компонент відображає механізми інтеріоризації соціальних цінностей і норм, які стають внутрішніми орієнтирами особистості. Інваріанта самореалізації втілює творчий потенціал індивіда у культурному просторі, дозволяючи йому не лише сприймати, а й активно трансформувати навколишню соціокультурну реальність [2].

Ці структурні компоненти реалізуються через послідовні етапи розвитку: від початкової інтенції (мотиваційної основи діяльності) через практичний праксис (реальні дії та вчинки) до рефлексії (усвідомленого осмислення досвіду). Така динамічна модель дозволяє прослідкувати, як культурні впливи перетворюються на особистісні якості та соціальні практики.

Культура універсальна за способом походження, але й завжди специфічна за змістом. У строгому сенсі не існує культури людства або вона можлива як «музей». Необхідно визнавати полікультурність, яка ніколи не зникне, та зосереджуватись на проблемі міжкультурної взаємодії.

Розуміння механізмів етнізації дозволяє представити співвідношення культуральності і етнічності (рис. 1):

КУЛЬТУРАЛЬНІСТЬ	Інструментальна інваріанта	Етнічність		
	Ціннісно-нормативна інваріанта		Соціальна, груповая ідентичність	
	Інваріанта самореалізації			Особистісна ідентичність

Рис. 1. Культуральність і етнічність

Визначення поняття «європейська ідентичність» із необхідністю вимагає розгляду і розуміння кількох вимірів.

По-перше: Європа географічна. Межі цього поняття визначені географічним поділом на частини світу, є очевидними і незмінними.

По-друге, Європа геополітична. Здавалося б існує тотожність між географічно визначеною Європою та її геополітичними межами. Однак сьогодні геополітична Європа асоціюється з інтеграційним об'єднанням – Європейським Союзом, який визначає політичну й економічну розстановку сил на континенті. Саме в логіці євроінтеграції вживаються нині терміни «спільна Європа», «розширена Європа» тощо.

Категорія «європейська ідентичність» перш за все повинна позначити нові особистісні ідентифікації громадян, що виникають у зв'язку з входженням їх країни до Європейського Союзу або декларації серйозних намірів щодо цього.

Попередній аналіз процесу формування ідентичності дозволяє розглядати європейську ідентичність принаймні

у двох аспектах, а саме: як соціальну (групову) ідентичність і як ідентичність особистісну. Перша може бути зафіксована як формула «Ми – європейці» й означає усвідомлення своєї групової належності. Така ідентичність не повинна заперечувати етнічну ідентичність, а будується як специфічно нова «понад» ідентичність.

На наш погляд, це вимагає виникнення нової культури та, очевидно, розбудови інституцій трансляції/збереження її традицій. Дослідження європейської ідентичності виявило двоїсту природу, яка поєднує груповий та індивідуальний виміри. Соціальний аспект, що виражається у формулі «Ми – європейці», передбачає інтеграцію до спільних політичних та економічних структур, створюючи основу для колективної приналежності. Особистісний вимір «Я – європейець» ґрунтується на усвідомленні та прийнятті ключових цінностей, як-от: індивідуалізм, толерантність і прагматизм, які стають орієнтирами для повсякденної поведінки.

Підсумовуючи, зазначимо: для України процес формування європейської ідентичності має особливе значення. На відміну від простого запозичення зовнішніх моделей він передбачає глибину внутрішню трансформацію, що охоплює різні сфери суспільного життя. Окрема увага – психологічній готовності до змін, що дозволяє громадянам ефективно адаптуватися до нових викликів і можливостей, які відкриваються в процесі євроінтеграції.

Результати дослідження. У лонгitudному дослідженні становлення європейської ідентичності ми вивчали чинники, що впливають на її сутнісні аспекти та ключові трансформації у громадській свідомості між 2013 та 2024 роками. У 2013 році дослідження проводилося шляхом опитування мешканців Полтавської області з метою виявити динаміку ідентифікаційних процесів через призму вікових груп. Повторивши опитування у 2024 році, ми отримали дані, що дозволяють оцінити глибину соціокультурних змін після Революції Гідності та у період повномасштабної війни, проаналізувати зрушення у чинниках впливу, зокрема усвідомити роль війни як каталізатора євроінтеграційних настроїв, на противагу традиційним детермінантам (культура, освіта, медіа).

Даний інструмент аналізу дозволяє не лише фіксувати статистичні зрушення, але й прослідкувати трансформацію суспільної свідомості від «ідеї європейського вибору» до «практики європейської ідентичності» в умовах глобальних викликів (табл. 1):

Таблиця 1

Результати опитування мешканців Полтавської області (порівняльні дані за 2013 і 2024 роки)

Критерій	2013 рік	2024 рік	Зміни
Приналежність до європейської спільноти			
До 30 років	23% (повна), 51% (часткова)	44% (повна), 42% (часткова)	+21% повної ідентифікації
30-60 років	15% (повна), 41% (часткова)	30% (повна), 48% (часткова)	+15% повної ідентифікації
60+ років	5% (повна), 28% (часткова)	18% (повна), 31% (часткова)	+13% повної ідентифікації

Аналіз динаміки чинників впливу та ціннісних орієнтацій (2013–2024 рр.) показує що: чинники формування європейської ідентичності демонструють суттєву трансформацію за останнє десятиліття. Серед молоді до 30 років у 2013 році провідними факторами були освіта (62%), медіа (44%) та історична спадщина (28%). До 2024 року структура впливів кардинально змінилась – війна вийшла на перше місце (71%), відтіснивши медіа (63%) та освіту (55%) на другорядні позиції. Це свідчить про те, що збройна агресія Росії стала ключовим каталізатором євроінтеграційних процесів у молодіжному середовищі.

У старшої вікової групи (60+ років) у 2013 році домінували історичні фактори (55%), тоді як у 2024 році спостерігається помітне зростання впливу політики (з 24% до 44%) та появи війни як нового чинника (48%). При цьому значення історичного складника дещо знизилось (до 35%), що вказує на переорієнтацію цільових аудиторій під впливом сучасних викликів.

Ціннісні пріоритети зазнали значних змін:

- важливість демократії серед молоді зросла з 3.2 до 3.8 балів (+0.6), досягнувши майже максимального рівня;
- толерантність у старшого покоління підвищилась з 2.0 до 2.9 балів (+0.9), демонструючи найбільший приріст серед усіх цінностей;
- соціальна рівність зберегла стабільні позиції в обох вікових групах.

Прогностичні оцінки свідчать про глибинні зрушення у суспільній свідомості:

- частка молоді, яка вірить у посилення європейської ідентичності, зросла з 40% до 68% (+28 пунктів);
- кількість песимістичних оцінок серед людей похилого віку скоротилась удвічі – з 70% до 35%;
- нейтральні настрої практично зникли, що свідчить про поляризацію суспільства.

Ці дані відображають формування нового соціокультурного ландшафту. Необхідно визнати, що війна стала основним драйвером євроінтеграційних процесів, політичні фактори набули пріоритетного значення для всіх вікових груп, ціннісна карта суспільства змістилась у бік європейських стандартів, оптимістичні прогнози переважають навіть у традиційно консервативних групах.

Особливо показовим є те, що зміни у свідомості старшого покоління (+0.9 балів за толерантністю, -35% песимізму) відбуваються швидшими темпами, ніж у молоді, що свідчить про глибинну трансформацію всіх верств населення.

Кореляційний аналіз наведених даних виявив суттєві зміни у взаємозв'язку між віком і ставленням до євроінтеграції. У 2013 році спостерігалася виражена позитивна кореляція ($r=0.82$), що свідчило про прямо пропорційну залежність: чим старшими були респонденти, тим вищим був їхній рівень скептицизму щодо європейської інтеграції. Проте до 2024 року ця залежність значно ослабла ($r=0.45$), залишившись статистично значущою ($p<0.05$), але втративши свою вираженість. Це свідчить про зменшення впливу вікового фактора на формування євроінтеграційних настроїв у сучасних умовах.

Критерій t-тест для незалежних вибірок підтвердив наявність статистично значущих відмінностей ($p<0.001$) між показниками 2013 та 2024 років у всіх вікових категоріях. Найбільший ефект був зафіксований у групі 60+ (Cohen's $d=1.2$), що вказує на особливо значні зміни у ставленні до євроінтеграції серед представників старшого покоління. Такий результат може пояснюватися інтенсивним впливом подій останнього десятиліття на переосмислення ціннісних орієнтацій у цій віковій категорії.

Факторний аналіз продемонстрував якісну трансформацію структури чинників, що впливають на формування євроінтеграційних настроїв. У 2013 році були виділені два окремих фактори: культурний (включаючи історичні, освітні та мовні аспекти) та політичний (пов'язаний з інституційними та геополітичними чинниками). До 2024 року ця структура значно спростилася із формуванням одного домінуючого фактору «Безпека/Євроінтеграція», який пояснює 62% загальної дисперсії даних. Це свідчить про консолідацію різних аспектів євроінтеграційної проблематики навколо питання безпеки та його центральної ролі у сучасній суспільній свідомості.

Отримані результати дозволяють зробити висновок про глибинну трансформацію суспільної свідомості, де:

- вікові відмінності втрачають свою визначальну роль у формуванні ставлення до Європи;
- події останнього десятиліття мали найбільший вплив саме на старше покоління;
- питання безпеки стало інтегральним фактором, що об'єднує різні аспекти євроінтеграційного вибору.

Ці зміни свідчать про перехід від диференційованого багатофакторного сприйняття євроінтеграції до консолідованого та цілісного, де питання національної безпеки стало центральним організуючим принципом.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. Європейська ідентичність є багаторівневим феноменом, який поєднує групову приналежність з індивідуальними цінностями. Модель культуральності дозволяє аналізувати механізми її формування через взаємодію культурних, соціальних і психологічних чинників.

2. Дослідження підтвердило глибинну трансформацію суспільної свідомості: збройна агресія Росії стала головним драйвером євроінтеграції, відтіснивши традиційні чинники (освіту, медіа), відбувається консолідація суспільства навколо питання національної безпеки.

3. Європейська ідентичність в Україні перестає бути політичним концептом, перетворюючись на соціокультурну реальність, яка поєднує індивідуальні цінності з колективною прагненням до безпеки та стабільності.

Подальші дослідження мають зосередитись на механізмах інституційної підтримки цієї ідентичності в умовах повоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Європейські студії: навчально-методичні матеріали до засідань Полтавського молодіжного Євроклубу / упоряд.: В. В. Зелюк, Т. А. Устименко. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2003. 156 с.
2. Зелюк В. В., Моргун В. Ф., Устименко Т. А. Особистість в освіті: парадигма культури : монографія. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2011. 212 с.
3. Наукові записки. Культурологія. Проблеми культурної ідентичності: глобальний та локальний виміри : матеріали Міжнар. наук. конф. 23–24 квітня, Острого – 2010). Острого : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2010. Вип. 5. 668 с.
4. Тейлор Ч. Мультикультуралізм і «політика визнання». Київ : Альтерпрес, 2004. 172 с.
5. Устименко Т. А. Основи міжкультурної взаємодії. Полтава : ІВМЦ «Освіта», 1998. 216 с.
6. Castells M. The Power of Identity. Oxford : Wiley-Blackwell, 2010.
7. Craith I. N., Taylor L. K. A Rapid Evidence Assessment of European Identity among Children, Adolescents and Young Adults. *Youth*. 2024. № 4 (3). P. 1112–1133. DOI: <https://doi.org/10.3390/youth4030069>
8. Hofstede G. Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context, 2011.
9. Krastev I. After Europe. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 2017.
10. Marchetti M. C. Identity and Multiplicity of Belonging in a Europe in Search of Democracy. *Societies*. 2023. № 13 (12). P. 247. DOI: <https://doi.org/10.3390/soc13120247>
11. Marchetti M. C. Identity and values in the European Union: towards a new form of obscurantism in European societies? *Quaderni di Sociologia*. 2024. Is. 96 (LXVIII). P. 33–48. DOI: <https://doi.org/10.4000/14ubp>
12. Matafora B., Ziemes J. F., Abs H. J. A multilevel analysis of factors influencing teenagers' identification with Europe: the effects of migration and learning opportunities. *Comparative Migration Studies*. 2023. Is. 11. P. 25. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-023-00348-x>

Reference

1. Zeliuk, V. V., & Ustymenko, T. A. (Comps.). (2003). *Yevropeiski studii: Navchalno-metodychni materialy do zasidan Poltavskoho molodizhnoho Yevroklubu [European studies: Educational materials for meetings of the Poltava Youth Euroclub]*. Poltava: ASMI [in Ukrainian].
2. Zeliuk, V. V., Morhun, V. F., & Ustymenko, T. A. (2011). *Osobystist v osviti: paradyhma kultury [Personality in education: The paradigm of culture]*. Poltava: ASMI [in Ukrainian].
3. *Problemy kulturnoi identychnosti: hlobalnyi ta lokalnyi vymiry [Problems of cultural identity: Global and local dimensions]*. (2010). *Naukovi zapysky. Kulturolohiia*, 5. Ostroh: National University "Ostroh Academy" [in Ukrainian].
4. Taylor, C. (2004). *Multiculturalism and the politics of recognition*. Kyiv: Alterpres [in Ukrainian].
5. Ustymenko, T. A. (1998). *Osnovy mizhkulturnoi vzaiemodii [Fundamentals of intercultural interaction]*. Poltava: Osvita [in Ukrainian].
6. Castells, M. (2010). *The power of identity*. Wiley-Blackwell.
7. Craith, I. N., & Taylor, L. K. (2024). A rapid evidence assessment of European identity among children, adolescents and young adults. *Youth*, 4 (3), 1112–1133. DOI: <https://doi.org/10.3390/youth4030069>
8. Hofstede, G. (2011). *Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context*.
9. Krastev, I. (2017). *After Europe*. University of Pennsylvania Press.
10. Marchetti, M. C. (2023). Identity and multiplicity of belonging in a Europe in search of democracy. *Societies*, 13 (12), 247. DOI: <https://doi.org/10.3390/soc13120247>
11. Marchetti, M. C. (2024). Identity and values in the European Union: Towards a new form of obscurantism in European societies? *Quaderni di Sociologia*, 96 (LXVIII), 33–48. DOI: <https://doi.org/10.4000/14ubp>
12. Matafora, B., Ziemes, J. F., & Abs, H. J. (2023). A multilevel analysis of factors influencing teenagers' identification with Europe: The effects of migration and learning opportunities. *Comparative Migration Studies*, 11, 25. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-023-00348-x>

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 12.11.2025